

talmakat ellenpontoszó ironia. Így lesz Babits verse a világ későbbi súlyos tapasztalatainak előképe, a benne ábrázoltakkal és a megoldásában felvetett „talán-remény” kétértelmű villanásával.

Nemes Nagy Ágnes nyomatékosan és többször is „tárgyas lét-lirikusnak” nevezi Babitsot. A *Hegyi költő*ben mindvégig nagy beleérzéssel és költői érzékenységgel adja e fogalom lehetséges és kivételes elhithető erővel megformált magyarázatát. Minden során érzik, hogy neki is, nemzedé-

kének is személyes élménye ez a Babits (ami persze nem zárja ki, hogy másnak egy másik Babits adja a reveláló élményt, s ez természetes, hiszen az igazán nagy költészet kimeríthetetlen), s miközben a saját logikája szerint szegődik társaul, arra is példát mutat, hogyan lehet korszerűsíteni, mindennapi társunkká tenni a sokat szidott, de mindig új életre kelő esszét.

Rónay László

IRODALOMTUDOMÁNYI ÉS STILISZTIKAI TANULMÁNYOK

1984. Szerk. Szabó Zoltán. Bukarest, 1984. Kriterion K. 335 l.

Ákár a korábbi időkben, ezúttal is vonzó és érdekes, egyszer-egyszer kifejezetten izgalmas okfejtések gyűjteménye ez a kötet, jelezvén a szerkesztő és a munkatársak készülségét s magas igényeit. Tematikai, módszertani, szemléleti elegysége nem a szervetlenség, hanem a tágasság, a sokszínűség benyomását kelti, s bizonyítja újfent a „varietas delectat” ókori tételének igazát. Életrajzi és pszichológiai, műfajelméleti és stilisztikai aspektusú vizsgálódás egyként akad itt, némely írások adatközlő, mások műelemző karakterűek – merőben indifferens avagy bántóan alacsony színvonalú tanulmány azonban nem tevéthetett közéjük. A kötet egésze és mindahány darabja méltán reprezentálja egy nagy hagyományú szellemi műhely – a kolozsvári egyetem – önértekeit és tartós kisugárzását, lévén valamennyi szerző az univerzitás oktatója-kutatója avagy hajdani diákja.

Nem kis gond összefoglalóan és érdemben számot adni egy tizenhat munkatársat fölvonultató s ekként nagyon is sokarcú (Kazinczy személyiség-fejlődését és Sütő András drámáit, a népdalvers sorfajait és az Ambrus Zoltán-i szecesszió stílus jellemzőit egyaránt elemző) tanulmányfüzerről. Ha szándékolnánk is *valamennyi* írás mégoly kurta szemléjét, a bemutatást, a méltatást, netán a polémiát, terjedelmi korlátok csakúgy lehetlenné teszik e vállalat, mint önnön kompetenciánk végessége. Nem adva fel mindenestül a kritikus legelemibb jogát és kötelességét, sort kerítünk utóbb néhány, elismerést avagy apró vitát jelző (s a vázolt körülmények miatt inkább nyilatkozató, mintsem érvelő) széljegyzetre, ámde legigazibb feladatunkat ezúttal mégsem az ún. bírálatban látnök. Az egyes tanulmányok mérlegelésénél többet nyom a latban a kötet egé-

sze, illetve: kevesebbet árulna el a „közelvepek” vizsgálata, mint a magaslati nézőpont. Elvonatkoztatunk hát egyelőre a konkrét értekezésektől, épp a mindeniken túlmutató konklúziók, az általános érvényű tanulságok kitapintása érdekében.

Ami legelsőül feltűnik: nyoma sincs e könyvben holmi öncsonkító, szemhatárt beszűkítő regionalizmusnak. Örömmel nyugtázzuk: nem falazódnak erdélyiségükbe a gyűjtemény szerzői; témaválasztásuk, szemléletük, írásaik elméleti alapozása egyaránt jelzi ezt. Természetes, hogy ők a legilletékesebbek pl. Németh László nagybányai kapcsolatainak avagy Kristóf György és Szabédi László munkásságának kutatásában, ámde legalább ily magától értetődő számukra Bajza és Arany János, Villon avagy József Attila életművének vizsgálata. Tudják: nincs külön erdélyi irodalomtudomány, tevékenységük szerves és műlhatatlanul fontos összetevője az országhatárokat nem ismerő hungarológianak. S nem csupán a tanulmányfüzér örvendetesen sokszínű tematikája árulja el ezt. Utalások, hivatkozások sokasága tanúsítja (az imponáló gazdagságú jegyzetanyagokat nem is említve már), mily gyorsasággal asszimilálják s mily alkotó módon alkalmazzák a kötet szerzői a magyarországi irodalomtudomány legmodernebb eredményeit. Szó sincs azonban valaminő egyoldalú recepcióról; csakis a szó legnemesebb értelmében vett partneri viszonyról beszélhetünk. A befogadás, a termékenyítés, a „csereforgalom” kölcsönös. Ha Gaal György – egy lehetséges példa – érezhető haszonnal mozgósítja Németh G. Béla kutatásainak konklúzióit, „vizonzásul” az ő Kristóf György pályaképe jótékonyan kiegészíti és árnyalja a hazai pozitivistá irodalmi iskoláról eddig szerzett tudomásainkat. Ugyanezt – mutatis mutandis – a kötet

mindenik írásáról elmondhatnók. Nem külön, egymástól jözerével függetlenül, hanem nagyon is egymásra utalva létezőnk és munkálkodunk.

Túl ezen, akad a könyvnek egyéb, aligha kevésbé meggondolkodtató tanulsága is. Kitétszük a gyűjtemény szerzőit röviden, a legfontosabb életrajzi s publikációs adatokkal „azonosító” függelékben, hogy nem is kevesen közülök általános, illetőleg középiskolában tanítanak. Ezt tudván, tüstént fölértékelődik, más megvilágításba kerül a kötet *valamennyi* darabját jellemző, magas fokú elméleti készültség. Bajosan dönthetnők el pusztán az itt közölt tanulmányok alapján, melyiket írta egyetemi s melyiket általános iskolai oktató. Az univerzális irodalomtudomány legmodernebb eredményeit hasznosítják mindahányan, bármelyikük okfejtésében felbukkanhat Wellek és Warren, Hans-Robert Jauss vagy Lucien Goldmann, Roland Barthes és Hans Magnus Enzensberger (s még sokak) neve avagy valamely tézise, teóriája. Csak egy – a könyvből, sajnos, hiányzó – névmutató tárthatná fel igazán az utalások, hivatkozások gazdagságát. Hazai viszonyaink ismeretében irigységgel tölt el s némi melázásra készítet ez a körülmény. Egyetemi előadók és kutatók esetében nálunk is természetes, sőt alapvető követelmény az efféle tájékozottság és fölkészültség. Ámde vajon hány általános és középiskolai tanárunk ír hasonló színvonalú tanulmányokat, vagy (beérnének kevesebbel is!), hányan ismerik közülök ily fölényes biztonsággal pl. a recepcióesztétika lényegét s kulcsfogalmait? A kötet nem egyetemi oktatók írta elemzései így egyrészt a kolozsvári univerzitás irodalmárainak s nyelvészeinek munkáját dicsérik, másrészt a volt hallgatók elszánt és szívós önképzési igényeiről tanúskodnak. (A gyűjtemény munkatársait bemutató függelék e tanulástól függetlenül is hasznos információkat közöl az olvasóval. Üdvös lenne, ha több szerzőt felvonultató kiadványainkban mi is gyakorlattá tennők az efféle tájékoztatást.)

Még két konzekvenciát emeljük ki a lehetségesek közül. A kötet darabjai szükségképpen csak egy-egy részjelenség, részösszefüggés vizsgálatára vállalkozhattak. Így is feltűnik a legtöbb írás tárgysága (mind a kontextus, mind a horizont vonatkozásában), az elemzések parciális volta ekként csak kevéssé érezhető. Igen rokonszenves számunkra az a demokratikus szerkesztői eljárás, amely egyetlen vonatkozásban sem ad előnyt a „mesterek” munkáinak a „tanítványokéival” szemben, s örömmel regisztráltuk egy pályakezdő kutató – Galamb Katalin – ígéretes dolgozatának jelenlétét is. (Mivel hozzánk különösképp közel

áll Ambrus Zoltán személye s munkássága, jegyezzük föl tüstént ez okfejtésről: ha nem győzött is meg maradéktalanul minden példája és állítása, a lényegyet tekintve jó nyomon jár. Szemben Herczeg Gyula véleményével – vö.: *A XIX. századi magyar próza stílusformái*. Bp., 1981. 254–255., 261–264. –, magunk is inkább Galamb Katalin álláspontjához csatlakoznánk: a *Midas király* szerzőjének szintaxisa, „indázó mondat – és szövegszerkezet”-ei jobban kötődnek a szecesszió stílusművéhez, mint a Jókai–Gyulai-féle hagyományhoz. – S e munkát méltatva, egyben a kiváló kolozsvári nyelvész, Szabó Zoltán oktatói-kutatói munkásságát is dicsérik.)

Az általános érvényű tanulságoktól visszajutottunk ekként az egyes dolgozatokhoz. Feltűnt – bár alighanem csak a véletlen játéka ez –, hogy irodalmi témákkal legfőként férfiak, nyelvészettel-stilisztikával viszont kizárólag nők foglalkoztak. Mivel a koncepciók többségével – tér s kellő illetékesség híján – nemigen polemizálhatunk, csupán néhány fenntartás, ellenvetés jelzésére szorítokoznánk. Érdekesnek, ám egy kissé mechanikusnak, elméletillusztrálóknak találjuk Molnár Judit Kazinczy-kísérletét, hiányolva belőle az 1790-es fordulat mélyebb, komplexebb elemzését nemkülönben. Kevés új, reveláló elem bukkant föl Kozma Dezső *Arany és a hagyományok* c. tanulmányában, s nem értjük, minek alapján véli ő a *Vásárban* c. verset „... múlt csaták sejtelmes regéit idéző”-ő alkotásnak (36.). A költemény szövege kizárja az efféle értelmezést. Szabédi László életútjának tán legnehezebb periódusát tárja fel Kántor Lajos alapos, rengeteg friss adatra, dokumentumra támaszkodó elemzése. Okfejtésével, konklúzióival bajosan vitázhatnánk, ámde vajon *csak* a hajdan közismert Sztálin-aforizma („Az írók az emberi lélek mérnökei”) parafrázisának tekinthető a tragikus sorsú költő-irodalmár egyik versének két sora (145–146.)? Töprengve kérdezzük: a híres József Attila-költemény, *A város peremén* emlékével, távoli inspirációjával semmiképp nem számolhatunk? Úgy talánlók: Németh Ágnes túl szigorú (bár sok szempontból jogos) bírálatban részelteti Nyerges Antal műfordításkötetét, Beaumarchais pedig – ellentétben Galamb Katalin állításával (325.) – nem lehetett a századforduló kedvenc operettszerzője. Jóval korábban élt, s nevét aligha műkedvelő muzsikusként, sokkal inkább a vígjátékai alapján komponált operák őrizték meg mindmáig.

Szaporíthatnók bizonylan az apróbb-nagyobb viták számát, szóba hozhatnánk még egy-két tollhibát – ámde minek tennők? Mit sem változtat-

na ez elismerő véleményünkön, lévén e kötet nagy figyelmet és méltánylást érdemlő vállalkozás. S noha nincs abszolút értelmű kritikusi objektivitás (mindünk a maga ízléséhez, eszményeihez közel álló műveket preferálja önkéntelenül is), illő fölemlíteniünk végezetül azon tanulmányokat, amelyek *nekünk* a legtöbbet nyújtották. Közéjük tartozik Kereskényi Sándor elemzése Németh László küldetéstudatáról, Gaal György

Kristóf-analízise, Cseke Péter írása az *Erdélyi Helikon* és a népiség kapcsolatáról, Lázok János elmefuttatása Sütő András drámáiról s J. Nagy Mária Vajda lírájának főneveit (és stílusalakító erejüket) rendkívüli elmélyüléssel vizsgáló okfejtése. S készséggel megengedjük: egy másik bírálat tán az általunk most ki nem emelt értekezéseket becsülné a legtöbbre.

Lőrinczy Huba

Csapodi Csaba: A budai királyi palotában 1868-ban talált kódexek és nyomtatott könyvek. Bp., 1984. MTA Könyvtára 1121. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat 15.)

Mátyás király könyvtárának híre bővületben tartotta az utókort. Luigi Marsigli olasz hadmérnök is a Corvina könyvtárat kereste a budai palotában 1686-ban. „Fájdalommal eltelve a látványon, szétnéztem a szomszédos kamrában, mert el nem képzelhettem, hogy ami a szemem előtt volt, legyen az egykor híres könyvtár maradáka. Bármily gondosan kutattam át a palota többi helyiségét, mégsem találtam más könyvek nyomát, úgy hogy végre azt kellett következtetnem, hogy ez képezte a könyvtár állományát, amelyet az ostrom kezdetén idehoztak, hogy a tűz ellen megvédjék.” (5.)

A Budáról 1686-ban elvitt könyvanyagról Marsigli jegyzéket készített. 320 kötetet regisztráltak, ebből 126-ról megjegyezték, hogy kódex, 174 db nyomtatott könyv volt, 20 tételről nem adtak semmiféle meghatározást. Julius Pflugk ezt a jegyzéket közreadta a Corvina könyvtárról írt munkájában 1888-ban. Csapodi Csaba ennek az ún. Pflugk jegyzéknek az alapján a Corvina könyvtár állományával kapcsolatos kutatásai során bebizonyította, hogy a Budáról 1686-ban elvitt könyvanyag nem tartozott Mátyás király könyvtárának állományába.

Jogosan vetődött fel a kérdés, milyen könyvanyag volt akkor Budán 1686-ban? A fenti jegyzék alapján Csapodi Csabának sikerült 1969-ben azonosítania a bécsi Nemzeti Könyvtár kódex és ősnymotványgyűjteményében 73 kódexet és 12 ősnymotványt. Kiadványának első fejezetében ezeknek az azonosított kódexeknek és ősnymotványoknak a leírását adja, jelzetekkel, a bejegyzésekkel és a magyarországi vonatkozások ismertetésével. A teljes anyag áttekinthetőségét

azzal teszi lehetővé, hogy a Pflugk jegyzék alapján felsorolja azokat a kódexeket és ősnymotványokat is, amelyeket az elégtelen adatok miatt nem lehetett azonosítani, 1686-ban azonban nem minden budai könyv került Bécsbe. 26 kötet (kódex és ősnymotvány vegyesen) részben magyarországi, részben más külföldi könyvtárakba került a visszavétel után. Ezek pontos leírása és őrzési helyének regisztrálása teszi teljessé a Budán 1686-ban talált könyvanyag számbavételét.

A budai könyvanyag eredetéről a lehetséges megoldásokat a második fejezetben tárgyalja a szerző. Egykorú tudósítások és bizonyítékok alapján újból megvizsgálta, hogy nem valószínű-e a Corvina könyvtárba való tartozás. A XVI. és XVII. századi ismereteink közti ellentmondások csak úgy oldhatók fel, ha két különböző könyvanyagra vonatkoztatjuk őket. Ennek legfőbb bizonyítéka a fennmaradt hiteles korvinák és a Budáról elvitt könyvek tartalmi összevetése. A két gyűjtemény eltérő összetételű. A Corvina könyvtárban 32,3% a budai könyvanyagban 63,9% az egyházi irodalom aránya, a világi tudománysszakok a korvinák között 67,6%, a Budán talált könyvek között 36,1%. Így a budai anyag eredetére a következő feltevések jöhetnek számításba:

- 1541 után Budára összehordott könyvanyag a már török fennhatóságú területekről
- egy budai kolostor könyvtárának maradáka
- a nagyszámú (10%) esztergomi vonatkozású könyv miatt az esztergomi káptalan középkori könyvtárának maradványa

d) a királyi kápolna papságának könyvtára

Az első két megoldásnak tényszerű ellenvetései vannak: a nyomtatott könyvek kiadási éveit alapján nem jöhetett létre a gyűjtemény 1541 után. A tartalmi vizsgálat kizárja a kolostori könyvtárat. A budai könyvanyag eredetének a kutatása magával hozta az esztergomi könyvek Bécsbe kerülésének a problémáját is: